

TENTAMEN PHILOSOPHICUM

Circa

CAUSSAS DIS-
SENSUS

Atque

DIVERSITA-
TIS SENTENTIARUM
IN JUDICANDO

Occupatum,

Quod

*Adiuvente Ampliiff. Facult. Philosophica
in Acad. Reg. Aboens.*

Sub PRÆSIDIO

FIRI Celeberrimū

Mag. HENRICI HASSEL

Eloq. Prof. Reg. & Ord.

p. t. Decani Max. spectabilis

examini publico modestè doferet

ALUMNUS Regius

JACOBUS HAARTMAN Joh. Fil.

Ad diem 18. Aprilis 1741.

loco horisque solitis.

ABOÆ, exc. Joh. Kiempe, R. Ac. Typ.

Reverendissimo in

D^{N.} JONÆ

S.S. Theol. Doctori, Episcopo, Pro-
Præsidi Eminentissimo,

Rectori item

D^{N.} ALGOTHO

Professori Hist. & Phil. Pract.

Nec

PATRIBUS

Singularum

DOCTORIBUS &

In Regia

Summe Reverendis, Con-

Amplissimis,

has tenu-

In fidem obsequii

submisit &

lacratas

Au-

Christo Patri

FAHLENIO

Cancellario atque **Consist. Eccles.**
Gravissimo;

Magnifico

A. SCARIN

Reg. & Ord. Celeberrimo;

non

ACADEMICIS

Facultatum

PROFESSORIBUS

Academia Aboënsi

sultissimis, **Experientissimis;**

Celeberrimisqve

es pagellas

& animi devoti

reverenter

voluit

Stor.

*Magnum & eruditionis splendore, morum-
que integritate Ornatissimo*

Da. JACOBO J. HAARTMAN

*Magni Parentis optimæ indolis filio,
Amico integerrimo,*

G*rata DEO res est, homini vix gratior ulla
Tollere quam cæci semina dissidii.*

*Quid sit dissensus, quantum nos deprimat ille,
Ornata monstras, Auctor amande mihi*

*Concilies lenis vesana mente minaces,
Numinis in laudem nobile verges opus.*

*Sic credo, maturescunt quacunque gradatim,
Fructu compensent uberiore mara.*

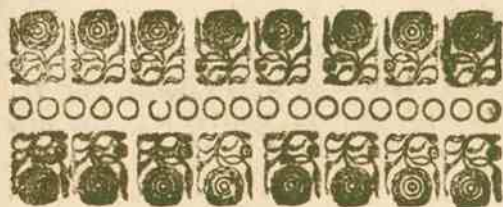
*Ast ego promeritos merita Tibi grator be-
nones,*

*Ut Tibi jucundo foenore cuncta cadant;
Ac precor, ut Næmæ benedicat honoribus*

*istis,
Nominis ut crescat, Numine dante, nitor!*

MATTH. HALLENIUS.

Fac. Tk. Adj. & P. Lunda.

§. I.

Dico rem quamcunque *intrinsicè determinatam*, quatenus per essentiam & naturam sibi propriam has, non alias, proprietates, hæc, non alia, attributa habet aut habere potest: *extrinsicè*, quatenus per statum quendam certum atque determinatum, hanc præcise, non aliam, mutationem; hanc, non aliam, ad res alias relationem subiisse præsupponitur, & cujus ideo intuitu hæc, non alia, prædicata admittit aut admittere potest.

§ II.

Sunt adeo determinationes, rem quamcunque ingredientes, ratio
A suffi-

2
sufficiens & requisita veri & falsi; seu,
ex iisdem intelligere datur, cur rei
cuidam aliquid convenire aut dis-
convenire debeat. §. I. Quia igitur po-
sita ratione sufficiente, ponitur quod
per eam potius est quam non est;
ea vero non posita, nec poni possit,
quod per eam potius est, quam
non est: facile patet, veritatem
absolvi nexu necessario, eodemque
genuino, cujuscunq; demum prædi-
cati cum statu & conditione sui
subjecti. Consistit nimirum *nexus*
in dependentia unius ab altero;
determinatione unius per alterum.

§. III.

Quando judicamus, rei cuidam a-
liquid convenire aut disconve-
nire asserimus; hi, e. habemus a-
liquid pro vero aut falso. Ceterum
rei nomine indigitamus, quicquid
demum existit aut existere potest,
cuique adeo aliqua saltem in mente
nostra respondere potest notio at-
que idea. Neque enim objectum
cogitationum, judiciorumque no-
stro-

strorum, sunt res solum mere singulares & actu existentes; sed etiam universales, abstractæ & possibiles quæcunque.

§. IV.

Dantur autem *classes rerum*, h. e. *genera atque species*, pro variatione & numero determinationum, præcipue intrinsecarum, quæ illas ingrediuntur, varia utique & maxime diversa; nec cuiquam eorum alterius prædicata propria, veritate salva, tribuere licet §. 1. Errat igitur, qui genuinum veri nexum haud percipit; & contra, qui errat, genuinum veri nexum non percipit. §. 2. Errare nimirum dicimur, erroremque in iudicando committere, si verum fuerit, quod habemus pro falso; aut falsum contra, quod habemus pro vero, h. e. si rei non convenient, quæ eidem convenire; convenient autem, quæ eidem disconvenire opinamur. §. 3.

§. V.

QVia igitur ex nostro minime arbitrio pendet verum aut falsum, sed in ipsa rei natura & indole fundata esse debent, si vera sint nostra judicia §. 2. 1. facile liquet, nisi requisita ad veritatem debita adfuerint & rei inesse cognoverimus, nos judicia nostra deproperare, periculoque errandi nosmet exponere: contra autem, si nihil rei tribuamus aut ab ea removeamus nisi quatenus requisita ad veritatem debita adesse cognoscimus, nos minime tum errare posse. §. 4. 2.

§. VI.

Qvisque ideæ atque notioni suæ, quam de re subjecta in mente sua reconditam habet, judicat convenienter, saltem convenienter judicare intendit; de rebus vero, quæ nullam omnino notionem atque ideam habemus, judicare non valemus. Experienciæ cujusvis consentanea ita sunt, quæ diximus, ut plura circa hanc ipsam rem afferre omnino sit supervacaneum.

§. VII.

§. VII.

Ceterum probe observandum, intelligere me heic *notionem* non solum *simplicem*, sed maxime etiam *complexam*. Quod ut intelligatur, notandum, illam ex solis notis rerum essentialibus confici; hanc vero singula illa, quæ nobis sive per experientiam sive mentis ratiocinium de re qualibet unquam constiterint, absolvere; & ex pluribus adeo propositionibus aut judicijs præcedaneis particularibus esse constatam. In ipsa certe praxi & vita communi ex notionibus rerum complexis sapius, quam ex simplicibus, judicia institui attentus animadvertes. Ita e. g. ex actionibus quibuscunque hominum externis particularibus, quatenus certum quendam mentis statum referre videntur nobis, notionem communiter formamus nobis eorum complexam, in ipsam praxin vario deinde ac diverso modo incurrentem. Et eodem modo se res habet in ipsis artibus

ac disciplinis etiam vulgariter cognitis. Me vero non admonente fat intelligitur, quam caute omnino in judiciis, quæ ex notionibus ejusmodi complexis derivantur, sit incedendum, quamque facile in istis errori sit locus, nisi ad rationem determinantem ultimam fiat attentio, genuinumque veri nexum observemus §. 5. Ceterum in dilucidationem horum uberiores, sequentes duas adponere lubet propositiones.

§. VIII.

NOtio vel idea rei continet in se vel saltem præsupponit determinationes rem istam ingredientes. Notio enim vel idea nihil aliud est, quam representatio rei cujuscunque in mente nostra. Jam res quæcunque aliter representari nequit, quam per suas notas. Notæ autem rem quæcunque ingredientes, aut aliunde etiam superaccedentes, nil aliud sunt quam affectiones & proprietates rei ex ipsa

7
ipsa essentia aut statu ejusdem resultantes; quas adeo determinationes illæ rerum supra commemoratæ, internæ vel externæ, constituunt. Dilucide itaq; patet, illum qui notas istas ex ipsa essentia aut statu rei resultantes sibi habuerit perspectas, etiam harum respectu concipere debere ipsam rem tanquam determinatam. Notio igitur vel idea rei continet in se vel saltem præsupponit determinationes rem istam ingredients.

§. IX.

NE vero in malum sensum trahantur, quæ heic a nobis dicta sunt, porro observandum, determinationes istas *distincte* semper non agnoscere a nobis, sed in idea & notione rei tantum delitescere. Nec sensus is est, ut in quacunque notione omnes prostent in medio; sed prout notio vel idea fuerit obscura vel clara, confusa vel distincta, completa vel incompleta; determinationes quoque rei sistuntur intellectui nostro vel plures vel pauciores, vel confuse

fuse vel distincte. Dantur enim gradus perfectionis & imperfectionis idearum & notionum nostrarum. *Perfectæ* nimirum dicuntur nobis illæ demum *ideæ* atque *notiones*, quibus mediantibus requisita ad veritatem debita sigillatim intellectui nostro coram sistuntur; quæque adeo usui nostro in cogitando, rebusque rite dignoscendis atque etiam sine errore dijudicandis inserviunt: quales sunt *notiones rerum determinatæ* non solum simplices, quibus ad sua genera, ceterasque species reducuntur res quælibet; sed etiam *complexæ*, in quibus status & conditio ipsius subiecti accurate, quantum satis est, designatur & exprimitur. §. 5. In contrario casu enim sunt & dicuntur nobis *imperfectæ*.

§. X.

EXperientia constat, ab ideis & notionibus complexis ad complexas alias continuum fieri mentis nostræ progressum. Et a nostri æ-

vi philosophis deprehensum est, syllogismos & ratiocinia notionum atque idearum successioni explicandæ inservire; naturalemque adeo & communem cogitandi modum non differre a demonstrationibus Geometrarum, seu quod p:rinde est, Geometras in suis demonstrationibus & meditationibus eodem ordine ab uno judicio ad alterum progredi, quo plebs ipsa singulis momentis naturali cogitandi modo a perceptione præsentis ad subsequenter progreditur, hac saltem differentia, quod Geometræ & qui hos imitantur in aliis disciplinis, versentur circa veritates universales, plebs potissimum circa singulares. vid. Thün. Instit. Psycho! § 80.

§. XI.

P *Rincipium* dicitur id, quod in se continet rationem veritatis alterius; *principiatum*, quod rationem sui in altero habet. In quocunque igitur judicio a principiis ad principia fit progressus. §. 6. 10. §. XII.

§. XII.

Pincipiatum nihil in se continere debet, cujus non reddi potest ratio ex principiis §. 10. Quia igitur solum id, quod legitime a principiis fuerat illatum vel deductum, rationem sui in principio habet; non vero, quod illegitime: sola illatio vel consequentia legitima proprie loquendo principiatum erit respectu principiorum; consequenter, quæ per illegitimum illationem prodeunt principiatæ, falsæ sunt & spuria, nec recte ita dicuntur, aut jure dici possunt. Unde nec inter principia & principiatæ ejusmodi illegitime illata nexus datur, nisi spurius & falsus. §. 2. 150.

§. XIII.

Hoc itaque posito, principiatæ sequuntur naturam principiorum. Neque enim ex falsis legitime inferri poterunt vera, nec contra falsæ ex veris. §. 12. Quod si igitur principia fuerint falsa & erronea, principiatæ etiam erunt talia; si principi-

pia

pia fuerint incerta nobis, inadæ-
quata & imperfecta, de principi-
atis quoque idem valet. Vitium ni-
mirum, quod materiei inest, for-
mæ etiam adhareat necesse est.
conf. §. 8. 9.

§. XIV.

UT quis igitur genuinum veri ne-
xum percipiat in iudicando §. 4.
2. cautela requiritur tam quoad prin-
cipia, quam quoad principiata §.
12. 13. Requiritur nimirum, ut prin-
cipia non solum adæquata sint in se
& certa nobis §. 13. 5. 9. sed prin-
cipiata etiam legitime illata §. 12.

§. XV.

Prinicipia & principiata inter se
connectuntur. §. 11. 2. Iudicium
igitur absolvitur illo nexu, quem
inter subjectum & prædicatum con-
cipit iudicans §. 6. 8. Sic patet, quo-
modo æquæ interpretationi sit stu-
dendum, ne male cogitasse nobis
perivadeamus eos, qui non satis ac-
curate locuti sunt. Ex serie enim
& nexu rerum integro magis, quam
ex

ex verbis male forsam intellectis,
 sententiam aliorum dijudicare fas
 est. Multiplici namque experimen-
 to didicerunt eruditi, si a compo-
 sitoribus discesseris, qui quæ non
 intelligunt proferunt, plerumq; bene
 cogitasse vel eos, in quorum ver-
 bis manifestus latet error, parum
 quippe comoda dictione exprimen-
 tes, quæ in idea, quam intuebantur,
 continentur. vid. Volfii ont. §.
 169. not.

§. XVI.

E Nimvero quam sit difficile, ge-
 nuinum semper assertorum ne-
 xum eruere & in lucem protrahere,
 agnoscat necesse est, qui ad ratio-
 nem judicii cujusvis determinantem
 ultimam serio attendere velit. Hæc
 nimirum ut rite percipiatur, non suf-
 ficit semper principiata ad principia
 sua proxima reduxisse; in medium
 proferenda quoque erunt remotiora.

§. XVII.

Quia enim notiones rerum comple-
 xæ, in instanti non generantur,
 sed

sed per varia ratiocinia mentis demū eliciuntur, & multiplici quasi progenie propagantur: evidenter intelligitur, quam varia ac diversa sint, quæ iudicium a primis principiis longe remotum antecedant, idemque ingrediantur. §. 7.

XVIII.

Genuinum igitur veri & assertorum nexum distinte percipit, qui quæ iudicium quodque aut propositionem ingrediantur principia, quæque iisdem contineantur requisita ad veritatem, sigillatim intellectui sistendam; iisdemque quomodo nexu indissolubili cohæreant principia, percipit; singulaque adeo ad propositiones rite determinatas reducere potest ut conditione rite sic expressa intelligatur, cur & quatenus subjecto convenire aut disconvenire debeat prædicatum; quo in casu verum sit vel falsum.

§. XIX.

Qui genuinum veri nexum distinte sic percipit, errare non potest

test. Statum enim & conditionem
 subjecti rite determinare novit, sub
 qua eidem convenire aut disconve-
 nire debeat prædicatum §. 18. ad-
 eoque nonnisi conditione præsentè
 rei isti prædicatum tribuit. Conse-
 quenter cum nihil sic rei tribuat,
 nisi quatenus requisita ad veritatem
 debita adesse cognoverit §. 2. errare
 non potest §. 5.

§. XX.

Verum si *nexus iste confuse per-*
cipiatur, requisita ad veritatem
 aut nulla, aut certe non omnia
 prostant in medio, unde convinci
 poterit quis aut certus reddi de
 propositionis veritate; nec quo-
 modo iisdem cohereant principiata
 apparet. Judicium igitur suum de-
 properat, periculoque errandi se-
 met exponit, qui sic judicat. §. 5.

§. XXI.

Scientia alicujus rei *instructum* dici-
 mus illum, qui certis ac immo-
 tis principiis innixam habet suam
 de re quacunque sententiam. Quia
 igitur

igitur certis ac inmotis utitur principis, requisita ad veritatem debita iisdem inesse intelligit §. 13. 9. Quia autem iisdem ipsis innititur ejus de re ista sententia, principiatum nexu indissolubili iisdem cohaeret §. 12, rationemque suae veritatis inde mutuatur §. 13. Quare cum nexum veri genuinum distincte sic percipiat §. 14. 18. errare minime potest §. 19.

§. XXII.

Nemo omnium rerum scientificarum habet cognitionem. Ut quis scientia polleat, genuinumque ad eo veri nexum percipiat distincte §. 21. opus est *intellectu*, praesertim *systematico*; & facultate nexum veritatum, praecipue universalium, perspiciendi, quae *ratio* communiter dici solet. At intellectus humanus valde est limitatus, tum quia objecta, tum quia modum percipiendi; nec ratio alias res adsequitur, quam quae sub sphaeram intellectus & ingenii humani cadunt.

Nemo

Nemo igitur in omnibus scientia pollet aut pollere potest. Immo paucissima esse, quæ scientia comprehendimus, fateri necessum habent, qui maximos etiam progressus in ea fecerunt.

§. XXIII.

Mundus igitur ut plurimum regitur *opinionibus*; nec ullum in omnibus agnoscimus philosophum, præter DEUM.

§. XXIV.

Opiniones infinitis modis variare possunt, tum pro diversa ratione principiorum, quibus innituntur; tum pro diversa ratione combinationis & applicationis eorundem. Res in confesso est apud omnes, & assensum cuique sua experientia facile extorquebit. Principiorum nimirum loco sunt perceptiones illæ infinitæ multitudinis, quæ in animæ latifundio latent, quæque influxum etiam habent in actiones nostras nobis vel maxime nihil tale sentientibus. vid. §.

17. sic enim cum se habeant principia, facile intelligitur, quomodo se habere debeant principiata; licet nempe verbis interdum consentire videantur, diversi tamen quid ex principiis trahunt §. 6. ut jam taceam rationis vim, qua principiata ex principiis deducuntur, quæque apud diversos diversa est. At plenius hæc ipsa ex Psychologiæ penetrabilibus cognosci & edoceri poterunt; Nos his jam subsistimus, traditaque hæctenus ad materiam præsentem applicabimus.

§. XXV.

Judicia dicuntur nobis materialiter diversa, si aut diversam plane rem, diversumve unius ejusdemque rei respectum & statum referunt & pro objecto habent; aut uni etiam eidemque rei prædicata tribuuntur materialiter diversa,

§. XXVI.

Formaliter autem diversa nobis dicuntur judicia, quæ non tam quoad materiam, quam quoad formam

nam h. e. quantitate vel qualitate differunt. Dicitur etiam diversitas ista *dissensus*; ut ad o. *dissentire*, dicantur, quorum judicia formaliter differunt.

§. XXVII.

IN dilucidationem horum uberio-
rem notasse juvat atque oportet,
nam tam sub jcto, quam prædica-
to, in quocunq; judicio respondere
debere notionem atque ideam, ni-
si sine mente sonos proferra veli-
mus, quæ & ipsæ *materiam* judi-
cii constituunt, atque pro diver-
sitate rei substratæ variæ sunt.
Notiones has conjungimus in ju-
diciis affirmativis, disjungimus in
negativis, quæ quidem idearum
conjunctio vel separatio *qualitatem*
judicii absolvit; quemadmodum
aliquid analogon *quantitatis* conti-
net universalitas & particularitas
in judiciis, eademque vel major vel
minor. Qualitas autem & quanti-
tas *formam* judiciorum constituunt.
Sic patet, quid sint *prædicata* &
judicia materialiter aut *formaliter* di-
versa.

§. XXVIII.

Consentire autem possunt verbis, qui dissentiunt quoad ipsam rem; & dissentire aliquando verbis, qui re ipsa conveniunt. In priori casu *dissensus adest realis*; in posteriori tantummodo *verbalis*; illic vere ad st, hic tantum apparentur. Dicitur etiam verbalis dissensus proprio nomine *logomachia*.

§. XXIX.

Inductione facta ad exempla singularia liquet, in dissensu verbali seu logomachia iisdem verbis, aut diversas omnino res, aut diversa tantum prædicata significari e. g. mundus est optimus, mundus non est optimus; Petrus acumine iudicii pollet, Petrus acumine iudicii non pollet, iudicia igitur eo in casu materialiter tantum differunt, licet vel maxime pro formaliter diversis habeantur §. 15.

§. XXX.

Re dicitur *eadem*, quatenus & quamdiu per eandem agnoscitur *notia*.

notionem atque ideam; *diversa*, quatenus per *diversam*; adeoque ipsam, in priori casu eadem; in posteriori *diversæ* ingrediuntur determinationes § 1. 8. Una igitur eademque res prædicata formaliter *diversa* sustinere non potest æqualiter fundata in ipsa re §. 4. 2. Consequenter nec iudicia formaliter *diversa*, veritate salva, simul & semel subsistere possunt. §. 26. 27.

§. XXXI.

E Nimvero cum *diversæ* rei *diversa* sint prædicata §. 4; uni vero eademque rei plures etiam proprietates & affectiones, adeoque etiam prædicata plura materialiter *diversa* conveniant §. 1. facile liquet, iudicia materialiter *diversa*, ceteris paribus, salva veritate, simul & semel subsistere posse. §. 25.

§. XXXII.

Si dissensus adfuerit realis, iudicia existunt formaliter *diversa* §. 16. 28. Quia v. ipsa, salva veritate, simul subsistere nequeunt §. 30. alter
uter

ut dissentientium errat, erro-
remque in judicando committit;
consequenter nec genuinum veri
nexum percipit §. 4.

XXXIII.

SI dissensus adfuerit verbalis, judi-
cia materialiter tantum diversa,
habentur pro formaliter diversis §. 29.
Adeoque salva veritate, si eor-
um sint paria, simul & semel subsiste-
re possunt §. 31. Enimvero cum sic
etiam error committatur in inter-
pretando, eodem modo patet,
nexum assertorum genuinum haud
percipi §. 15. rite, quod alteru-
ter dissentientium aut mentem su-
am distincte non expresserit verbis,
aut distincte ab altero satis expressam
non intelligat & adsequatur.

§. XXXIV.

EN igitur iam causam dissensus
atque diversitatis judiciorum for-
malem, eandemque primariam &
maxime fundamentalem, quod genu-
inum veri & assertorum nexum haud
percipiunt, aut ipsi qui judicant, aut
qui

qui sensum aliorum indagare valunt interpretes §. 32. 33.

De diversitate judiciorum formali præcipue res est nobis. Nam quod ad materiale §. 25. attinet, ipsa tota, quanta est, a statu rerum diverso externo pendet; quæ de re infra §. 40.

§. XXXV.

VT quis genuinum veri nexum distincte percipiat, atque sic ab erroris periculo immunis reddatur §. 19. Scientia opus est §. 21. Quia vero nemo ex mortalibus omnium, paucissimi vero aliquarum etiam rerum scientificam cognitionem habent §. 22. facile liquet, quo jure nos causæ nuper allatæ proximæ aliã jungamus remotam, etque sociam; quod certitudini omnimoda strenue non litent homines, sed certa cum incertis confundendo, opinionibus & præjudiciis suis duci se atque determinari patiantur. §. 23. 24.

§. XXXVI.

ET certe quæ vim ingenii humani; miram illam quidem atque prorsus stupendam

stupendam penitus inspexerit, deprehendet ipsam, rationis moderamine non suffultam, Sphingis instar, variis atque infinitis transformari modis, nec errorum aut opinionum ullum esse finem aut modum, ubi eidem fræna laxaveris. Hinc certe est, quod sua jam ætate conquestus sit Cicero, nescire se quomodo nihil tam absurdum dici potuerit, quod non dictum sit ab aliquo philosophorum. Nec olim ita fuit solum, eandem fabulam hodie etiam agi videas; sectarum forte plerarumque semina quisque recondita habet in se, non aliis modo, sed sibimet ipsi quoque interdum impervia & recondita; nec aliquid tam absurdum dici potuit olim antiquis temporibus, quo non absurdius quid interdum dici possit nostra ætate.

S. XXXVII.

Soli proinde Mathematici intra arctos admodum veri cancellos ita se continere, ut mirum videri potest.

poterit, quomodo a communi seculi labe ac vitio immunes perstiterint. Hi enim certis ac per se evidentibus principiis inharendo, iisdemque propositiones rite determinatas legitimeque deductas superstruendo, summum demonstrandi rigorem ubique sectati sunt. Eo autem ipso & naturalem cogitandi facultatem ad id fastigium evexerunt, & suam disciplinam in ea collocarunt luce, unde neque illam præsens seculi genius, neque hanc fata temporum iniqua mox insecuta deturbare aut detrudere poterant.

§. XXXVIII.

HEC ita in genere §. 34-37. dixisse sufficiat; quod si autem ad specialia descendere volupe fuerit, infinitus ferre causarum numerus atque congeries se nobis offert. Quamquam enim quoad notiones rerum particularium discrepent a se invicem homines §. 24. & 40; tamen quoad notiones rerum universales & abstractas convenire in-

ter se, dissensumque adeo in judican-
do facile evitare possent, si modo at-
tentionem adhiberent debitam in re-
bus contemplandis, atque legitimo
modo ratiocinia sua inde deducerent
§. 29. 37. Igitur cur pauci admodum in-
tellectu systematico pollant, veri-
tatemque adeo quamcunque in genu-
ino suo nexu percipiendi facultatem
habeant, paucis hic dispiciendum
erit. Dabimus nos sequentes rationes,
quæ nervum rei proxime tangunt. 1. Observatum jam
fuit eruditis, naturalem cogitandi
modum ad scientiam ducere §. 10.
Quod si quis igitur eodem recte
utatur, eo etiam ipso intellectum
sibi systematicum comparat, facultatemque
adeo, & habitum quoque, propositionem
quamcunque in genuino suo nexu
percipiendi acquirere exercitio namque
& actuum similitum iteratione
frequenti habitus comparatur. Naturali
igitur cogitandi modo neglecto, prolabimur
in *præternaturalem*; *Logicamque artificia-*

C

alem

alem quandam comparamus nobis
 perversam. Huc pertinet 2. facultatis
 cognoscitivae inferioris in superiorem vic
 ac dominium. 3. Neglectus principii ra-
 tionis sufficientis, cum dissidia & iner-
 tia in concipiendis animo rerum demon-
 strationibus conjunctus. Quemadmo-
 dum enim regula vitae esse debet,
 nihil agere sine ratione sufficiente;
 ita in cogitando, hoc ipso neglecto,
 in praejudicia incidimus veritati & sci-
 entiae inimica admodum & noxia. 4.
 Rationibus extrinsecis, neglectis sic in-
 trinsecis, duci se atque determinari
 patiuntur homines, non in agendo
 solum, sed & in cogitando: ut sic
 igitur intellectus noster a voluntate pen-
 dulus, animusque affectibus praepeditus
 reddatur.

§. XXXIX.

CAUSSIS & rationibus supradictis tan-
 dem & addimus constitutionem & di-
 spositionem corporis malam & vitiosam.
 Nam corpore aegro, parum pro-
 ficat mentis emendatio, cum mens
 ab aegro suo habitaculo impediatur,
 quo minus functiones suas ad finem
 pro-

propositum rite perducere valeat. Pertinent hac quoque 6. res Medicis dictæ non naturales; ut sunt aër, cibus, potus, clima, &c. pariter ac civiles; educatio, conversatio &c. & quæcunque demum aut corpori mutationem quandam inducendi, aut animus etiam fingendi & turbandi vim atque potentiam habent.

§. XL.

EX iis, quæ dicta sunt, cuivis jam primo statim intuitu constare poterit, rationem tandem diversitatis judiciorum ultimam ex ipsa animæ essentia atque natura esse deducendam, quatenus finita est & limitata, prætereaque corpori unita, & diversis adeo circumstantiis externis exposita, cuique homini in individuo discrepantibus, quarum diversimoda determinatione *status hominum externus*, ac proinde etiam *internus*, in singulis hominibus redditur diversus & maxime a se invicem discrepans. Ex hoc ipso enim statu hominum diverso admodum & variabili, abunde facta

28
tis intelligitur, quomodo diversae
hinc apud diversos existant rerum
diversarum notiones; & cur hoc
potius modo, quam alio, in hoc
vel illo homine, exserat se diver-
sitas illa opinionum & judiciorum.
At statum istum determinare, &
sic diversitatis rationem in casu quo-
cunque singulari explicare, & ex
intimis quasi penetralibus eruere,
Divinum quid est & supra vires hu-
manas positum. Animae enim na-
turam absque totius universi na-
tura sufficienter cognosci non pos-
se, jam olim dixerat Plato.

